

EYRÚN VALSDÓTTIR

HÆFNIRAMMINN – TÆKIFÆRI SEM VERÐUR AÐ NÝTA VEL

Þarfir og kröfur vinnumarkaða eru að breytast, samkeppni harðnar ríkja á milli um þekkingu, hæfni og nýsköpun í atvinnulífi og menntun. Á sama tíma gerir launafólk ríkari kröfur um tækifæri til menntunar og starfsframa. Þær áskoranir sem við stöndum frammi fyrir eru sífellt að verða stærri og mikilvægt að vinna markvisst að samfélagi velmegunar og velferðar til framtíðar, samfélagi sem tryggir öllum góð lífskjör og störf við hæfi.

Með samstarfi stefnumótunaraðila á Evrópuvísu í menntamálum á öllum stigum menntunar og menntastofnana hafa fræðsluaðilar hér á landi öðlast dýrmæta þekkingu og reynslu af þróun og framkvæmd menntunar. Það öfluga þróunarstarf, sem nú er unnið að innan Evrópusambandsins, með innleiðingu hæfniramma með það að markmiði að stuðla að gagnkvæmri viðurkenningu á menntun milli landa og möguleikum einstaklinga til að sækja sér viðurkennda menntun erlendis, býður upp á mikla möguleika til framtíðar.

Eyrun Valsdóttir

Á komandi árum munu ný störf í Evrópu krefjast aukinnar hæfni og þekkingar, sérstaklega í tækni- og heilbrigðisgeirunum og árið 2020 mun nær helmingur allra starfa krefjast mikillar hæfni og menntunar, sérstaklega í iðnaði. Á sama tíma er spáð áframhaldandi fækkun starfa sem aðeins krefjast grunnmenntunar. Greiningar Starfsmenntastofnunar Evrópu (CEDEFOP) sýna skýra þróun í flestum löndum Evrópu hvað þetta snertir. Bæði heildarfjöldi og hlutfallslegur fjöldi þeirra sem eru með formlega skilgreinda menntun eða hæfni eykst stöðugt og sérstaklega mun hlutfall þeirra starfa sem teljast á háu hæfnisstigi aukast.¹ Því er mikilvægt að innleiðing hæfnirammans hér á landi verði í góðu samræmi við framtíðarspár á vinnumarkaði og auki um leið möguleika fólks á sveigjanleika milli starfa og starfssviða.

Með innleiðingu hæfnirammans er mikilvægt að möguleikar launafólks til viðurkenndrar menntunar njóti viðurkenningar, þeir eflir og treystir til muna. Jafnframt verði hlutverk aðila vinnumarkaðarins staðfest og styrkt í þeim mikilvæga málaflokki sem framhaldsfræðslan er og þar meðtalin grunn-, endur- og eftirmenntun á vinnumarkaði fyrir einstaklingana, atvinnulífið og samfélagið allt.

Alþýðusamband Íslands hefur lagt mikla áherslu á mikilvægi þess að fólk, sem komið er út á vinnumarkaðinn, hafi

tækifæri til að auka þekkingu sína og færni alla starfsævina. Annað tækifæri til náms fyrir fólk með litla formlega viðurkennda menntun er mikilvægt og þá skiptir ekki minna máli að það nám sé metið. Jafnframt er mikilvægt að viðurkenna þörf launafólks og fyrirtækja fyrir eftir- og endurmenntun og nýsköpun til að mæta breyttum kröfum atvinnulífsins og væntingum einstaklinganna.

Í stefnumörkuninni Ísland 2020 hafa stjórnvöld sett sem markmið að hlutfall Íslendinga á aldrinum 25–64 ára, sem ekki hafa lokið formlegri framhaldsmenntun, lækki úr 30% í 10%. Skilvirkni og gangsaði í menntakerfinu þarf að aukast til að þeim markmiðum verði náð.

ÍSLENSKI HÆFNIRAMMINN

Í íslenska hæfniramma (NQF) eru hæfniþreppin sjö en átta í þeim evrópska (EQF).

Með hæfniramma er gert ráð fyrir stiganda í námi, hann á að vera upplýsandi fyrir hagsmunaaðila og gefa vísendingu um hvaða hæfni nemendur skuli búa yfir og vera jafnframt hvatning til frekara náms.

Á fyrsta og öðru þreppi eru námslok á styttri námsbrautum með vaxandi sérhæfingu, framhaldsskólalok og skemra starfsnám, á þriðja þreppi lengra nám og sérhæfðara svo sem nám til stúdentsprófs og sveinsprófs. Fjórða þrepið felur í sér nám sem ýmist fer fram í framhaldsskólum eða háskólum

1 CEDEFOP (2010). Skills supply and demand in Europe: Medium-term forecast up to 2020. Luxembourg: office for Official Publications of the European Communities. Fengið á http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3052_en.pdf

(stundum nefnt fagháskólastig). Með þessari röðun í þrep eru dregnar fram mismunandi kröfur um hæfni nemenda að loknu námi án tillits til þess hvort námið er bóknám, listnám eða starfsnám. Þrepin gefa vísbendingu um viðfangsefni og námskröfur auk þess að vera upplýsandi fyrir nemendur, atvinnulíf og næsta skólastig sem tekur við nemendum að loknu námi. Námslok á fjórða þrepi einkennast af aukinni sérhæfingu í tengslum við stjórnun, leiðsögn, þróun eða nýsköpun. Þrep fimm, sex og sjö ná yfir háskólastigið.

Allt nám að loknum grunnskóla er skilgreint í námskrám sem hæfni er nemandinn öðlast og námsgreinar og námsbrautir raðast á mismunandi hæfniprep. Hæfniprepin skapa nýjar forsendur til að tryggja samfellu í námi nemenda á ólíkum skólastigum og í framhaldsfræðslu. Með hæfnirammnum er inntakið í náminu metið að jöfnu, hvort sem það er stundað innan eða utan hins formlega skólakerfis en það gerir flutning nemenda milli skólastiga og námsleiða markvissari og greiðari.

Hæfniramminn skapar skilyrði og hvetur til nýsköpunar og nýrrar hugsunar við uppbyggingu og skipulag náms og þeirrar færni sem því er ætlað að veita. Hann getur stuðlað að gagnsæi almennt, gefur einstaklingum möguleika á að sjá stöðu sína og möguleika til náms. Hann getur einnig gert vinnu starfsmanna innan menntakerfisins markvissari og auðveldað fyrirtækjum að meta og bera saman hæfni umsækjenda og starfsmanna. Í leiðbeiningum um gerð námskráa á framhaldsfræðslu, sem gefin eru út af mennta- og menningarmálaráðuneytinu, er talað um að hæfniprepin eigi að mynda ramma um stigvaxandi kröfur án tillits til innihalds. Þar er gert ráð fyrir að nám í framhaldsfræðslu tengist að jafnaði hæfniprepum 1–4. Þá er jafnframt lýsing á viðkomandi hæfniprepum í reglugerðarígildi Aðalnámskrár framhaldsskóla frá 2011. Hæfniprepin tengjast ekki tilteknu skólastigi, fræðsluaðila eða fræðsluformi heldur gefa þau vísbendingu um viðfangsefni og námskröfur og er ætlað að tryggja stífganda í náminu og viðurkenningu óháð því hvar nám hefur farið fram.²

Raunfærniatið er afar stór þáttur í heildarsamhenginu. Þrýtt er að formlega skólakerfið samþykki matið til styttingar á námi. Við innleiðingu hæfnirammans opnast leiðir að frekara námi fyrir fólk með litla formlega menntun. Enn á eftir að taka á ýmsum álitamálum í tengslum við menntun í

atvinnulífinu og vilji er til að nýta hæfnirammann til að auka hlut raunfærnimats og gera tengingu framhaldsfræðslu við formlega menntakerfið skýrari.³

Nýleg lög um framhaldsfræðslu, ásamt heildarendurskoðun á lagaumhverfi íslensks menntakerfis var ætlað að styrkja heildstæða stefnu í menntamálum þar sem horft er á menntakerfið sem eina heild frá leikskóla til háskóla, til framhaldsfræðslu og til óformlegrar menntunar sem fer fram utan skólakerfisins. Þar sem markmið laganna er að stuðla að herra menntunarstigi þjóðarinnar má spyrja hvort það vægi sem óformlega skólakerfið fær innan hæfnirammans sé í samræmi við það.

SAMVINNA OG SVEIGJANLEIKI

Framhaldsfræðslu á vettvangi atvinnulífsins hefur vaxið fiskur um hrygg og er nú margháttuð og umfangsmikil. Mikilvægt er að huga að heildarmyndinni og að ekki verði litið á nám í framhaldsskólanum og fullorðinsfræðslunni sem tvö aðskilin og ósamræmanleg kerfi. Heildarsamtök aðila vinnumarkaðarins þurfa að koma að innleiðingu rammans í ljósi þess að niðurstaðan varðandi innleiðingu hér á landi getur haft mikil áhrif á stöðu og þróun starfsmenntunar og starfsþjálfunar í landinu til framtíðar.

Ef allir koma að borðinu myndast sameiginleg sátt um mat á námi og þá um leið almenn viðurkenning á notagildi hæfnirammans. Aukin samvinna allra hagsmunaaðila er mikilvæg sérstaklega með tilliti til breiðari notkunar og skilgreiningar áður en hæfniramminn verður staðfestur. Þar verði m.a. horft til mats á óformlegu námi; farið verði yfir hvort fjölga eigi þrepunum og skilgreina betur styttri námsbrautir í framhaldsfræðslu með það í huga að brúa bil milli skólastiga. Þá verði einnig skoðað hvernig grunn- og framhaldsnám (fagháskólastig) á sviði verk- og tæknigreina að loknum framhaldsskóla eigi að raðast innan viðmiðunar- rammans.

Það er mjög mikilvægt að innleiðing íslenska hæfnirammans muni leiða til þess að verk- og tæknimenntun og starfsnám almennt öðlist þann sess sem því ber. Aukinn sveigjanleiki eflir samkeppnishæfni vinnuafis og markmið hæfnirammans er ekki að leggja áherslu á lengd náms eða tegund fræðslustofnunar heldur á það hvað einstaklingurinn

² <http://www.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf/Vidmid-um-gerd-namskraa-i-framhaldsfræðslu.pdf>

³ Sbr. útdrátt úr skýrslu „Referencing the Icelandic National Qualification Framework to the European Qualifications Framework for Lifelong Learning“.

kann, veit og getur. Hæfniramminn á að endurspegla allt nám og skapa þarf grundvöll til að meta starfsnám og bók-nám sem jafngilt nám.

Nú er gert ráð fyrir að hæfniramminn verði að fullu inn-leiddur árið 2015. Ljóst er að ef sú tímasetning á að halda reynir mikið á samráð og samstarf þeirra sem málið varðar til að yfirfærsla samkvæmt nýjum lögum geti gengið vel og áfallalaust fyrir sig. Það kallar á að undirbúningur varðandi verklag verði vandaður um leið og byggt verði á þeirri reynslu sem fengist hefur m.a. hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins og símenntunarmiðstöðvum.

Mikilvægt er að breyta viðhorfi fólks á mati á námi og þarf atvinnulífið að koma meira að þeirri mótun. Ramminn gefur okkur tækifæri til samtals milli atvinnulífs og skóla með það í huga að meta störf og starfsreynsla á þrep með raunfærnimati. Samræða og gott samhengi milli óformlega og formlega menntakerfisins er forsenda þess að byggja brýr milli þessara tveggja kerfa og miðað við markmið rammans um að gera nám gegnsærra þarf að huga betur að óformlega kerfinu. Þá þarf einnig að fara fram samræða milli hagsmunaaðila sem miðar að því að útfæra með hvaða hætti meta á menntun á sviði verk- og tæknigreina á efri þrepum hæfnirammans þannig að þrepin nái ekki aðeins yfir hefðbundið akademískt nám á háskólastigi.

Innleiðing á hæfniprepum kallar á nýja nálgun og breytta hugsun. Samtök launafólks þurfa að líta í eigin barm og skoða hvernig má virkja atvinnulífið og aðkomu sína að innleiðingu hæfnirammans. Það eru hagsmunir allra að góð samstaða náist um réttar leiðir sem á endanum munu leiða til hagsbóta fyrir menntakerfið og þjóðfélagið í heild sinni.

HEIMILDIR:

CEDEFOP (2010). *Skills supply and demand in Europe: Medium-term forecast up to 2020*. Luxembourg: office for Official Publications of the European Communities. Sótt 16. september 2013 af http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3052_en.pdf

Mennta- og menningarmálaráðuneytið 2013. Viðmið um gerð námskráa í framhaldsfræðslu. Sótt 16. september 2013 af <http://www.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf/Vidmid-um-gerd-namskraa-i-framhaldsfraedslu.pdf>

Samánburður hæfniramma um íslenskt menntakerfi og hæfniramma Evrópusambandsins. Útdráttur úr skýrslu „Referencing the Icelandic National Qualification Framework til the European Qualifications Framework for Lifelong Learning“. Sótt 16. september 2013 af http://www.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf/Utdrattur_islensk-haefnividmid-og-haefniramma-ESB_v2_ogk.pdf

UM HÖFUNDINN

Eyrún Valsdóttir er deildarstjóri Fræðsludeildar ASÍ og skólastjóri Félagsmálaskólans. Hún er með B.ed.-gráðu frá Kennaraháskóla Íslands, M.Paed.-gráðu frá Háskóla Íslands og MA-gráðu í náms- og starfsráðgjöf frá sama skóla. Hún starfaði áður sem náms- og starfsráðgjafi í Tækniháskóla Íslands (THÍ) og eftir sameiningu THÍ og HR sem forstöðumaður markaðs- og kynningarsviðs. Þar áður vann hún í 17 ár hjá VISA (nú Valitor) samhliða námi.

ABSTRACT

The needs and demands of the market place are changing, competition between countries for knowledge, skills and innovation is becoming keener, both at work and in education. At the same time wage-earners make increased demands for training and advancement. The challenges which systematically confront us are constantly growing and it is vital to work purposefully towards a prosperous and thriving society of the future - a society which guarantees a good standard of living and suitable work opportunities for all.

In cooperation with strategic planners in educational matters at all stages of learning and at educational establishments of all levels, education professionals in Iceland have acquired valuable knowledge and experience in the development and practice of education. The highly effective developmental work now being carried out within the European Union, introducing competence frameworks with the objective of promoting mutual recognition of qualifications between countries and possibilities for individuals to pursue recognised educational qualifications abroad offers many opportunities for the future.